

Միպիլ

Ձրիները

Յոթը տարեկան էի արդեն: Մանկությանս վերջին տարիները մադամ Կառյուսի ֆրանսական դպրոցին մեջ անցուցած ըլլալով հայերեն կարդալ հագիվ դիտելի, երբ ծնողքս թաղին Ս. Խաչ վարժարանը դրավ գիս, ուր մնացի հագիվ երեք ամիս, ճեմարան երթալես առաջ:

Ինչպես կը հիշեմ հուզումս առաջին օրը, դռանդեն ներս, սանդուխին գլուխը, տեսնելով արձանագրություններ ամեն կողմ, պատերուն վրա, դուռներուն ճակատը, Արգիլված է խոսիլ, Արգիլված է տեղեն ելլել, գորս կագմող սեփ սև խոշոր գիրերը խոշոր համեմատություններով կը մեծցնեին անոնց նշանակությունը իմ տղու աչքերուս առջև: Չխոսի՛լ, չշարժիլ, ևս որ համակ շարժում, փոթորիկ էի համակ: Եվ ինչ եղավ սրտաբեկումս, երբ խնամակալության սենյակը տարվելով այնտեղ, տիկիներուն դատավորի լուրջ նայվածքին տակ, ենթարկվեցա հետևյալ հարցաքննության.

Քրիստոնեական կարդացա՞ծ ես: Ո՛չ:

Քերականություն՞ն: Ո՛չ:

Աշխարհագրություն՞ն: Ո՛չ:

Պատմություն: Ոչ, ո՛չ:

Յուրաքանչյուր ոչիս, հանցավորի մը պես կը շտապունեի, ճակատս քիչ մը ավելի կը խոնարհեի արտևանունքս: Ա՛լ, չէի համարձակեր վերցնել աչքերս,

որոնք մշուշի մը պարույրին ընդմեջն սևեռած էին տախտակամածին վրա:

Հանկարծ սենյակին դուռը բացվեցավ, և ներս մտավ Մկրրտիչ Մելիքյան, շատ ծանոթ դեմք մը ինձի (հետո խմբագրապետ հայրենիքի):

Վա՛յ, օրիորդ Խանջյան...

Ճակատ բարձրացուցի իսկույն. իր բարեկամ նայվածքը, իր համակրի ժպիտը, իր մտերիմ բառը վայրկյանապես փարատեցին այդ օտար միջավայրեն, այդ անծանոթ դեմքերեն կրած տպավորությունս:

Արդարև Մելիքյան ներկայուցուց զիս անոնց՝ շատ փայփայող բառերով, ըսավ թե ջուրը թե ջուրի պես ֆրանսերենեն կը խոսեի, և թե հիանալի արտասանություններ կ'ընեի այդ լեզվով:

Իսկ ես այդ այգնահատելի տաղանդներս ցույց տալու անհամբեր՝ սկսա ֆրանսերեն խոսիլ իրեն հետ, և արտասանեցի գիտցած ոտանավորներ, որոնց հակիրճ ցուցակին մեջ կ'ամ փոփոխվեր բոլոր և միակ հնտությունս:

Տիկիններուն դեմքը կը գորովեր, կ'անուշնար ժպտուն նըշնարներով գորս կուղղեին իրարու քանի կ'արտասանեի Լաֆոնտեի Ագռավն ու պանիրը:

O! bonjour, Mon leur du corbeau,

Que vous etes joli, que vous me semblez beau!

Այլևս գրավեր էի խնամակալուի տիկինները, որոնք գովեստներով ներկայացուցին զիս Բ. սրահին մեջ, և սակայն չկրցան արգելել, որ իմ տարիքես շատ վար դասարանի մը մեջ դասարանի մը մեջ դրվիմ:

Շուրջս, ամենքն ալ ինձմե պզտիկ աղջկակներ, ոմանք իրենց գրասեղանին առջև կը պառկեին գլուխնին գիրքրուն վրա. ոմանք գրպաննուն փոքրիկ գնդակներ հանելով կը ծամեին: Ես բնականաբար չէի կրնար բարեկամանալ անոնց հետ, ես, որ յոթը տարեկան էի և ֆրանսերեն ոտանավորներ դիտեի... Ձեռքս տված էին մեկ քանի դասագիրքեր, որպեսզի գոց սորվիմ, ասիկա խաղալիկ մըն է ինձի

համար, որ այնքան դոց սորված էի Նոել և Շաբասալի քերականութենեն, առանց բառ մը հասկցած ըլլալու մեջեն:

Չէ, այս դպրոցին մեջ, զիս հուսահատեցնող բանը ոչ այնքան վար դասվիլս էր, ոչ ալ առանձին մնալս: Շատ ավելի վիրավորիչ բան մը կար, որ առնչություն չունէր անձիս հետ, և որ սաստիկ կը շարժարէր զիս:

Երահին մեջ, ասգին անգին կը տեսնէի շատ մը կեղտոտ, չսանտրված, գրգլյակներ հագած, բոկոտ տղաք, որոնք մուրացիկի երևույթ ունէին, և որոնց անունը ձրի էր:

Վարժուհին գանգակը կը գարներ ու կը պոռար . «Ձրիները ճաշի իջնեն: Ձրիները տիկիներու սենյակը անցնին: Ձրիները թուղթ գրիչ առնելու երթան »: Եվ անոնք ամենքը միասին ոտք կելլէին գլխակոր ու վեհեր:

Ես չէի գիտեր թե ինչ կը նշանակէ ձրի բառը, որ սոսկալի բան մըն էր անշուշտ, որ պատժապարտի, դատապարտյալի գաղափարը կուտար ինձի կը հարցնէի ես ինձի թե ինչ հանցանք գործած էին արդոք այդ խեղճ տղաքը ձրի ըլլալու համար:

Մինչև այսօր այս հարցումիս պատասխանը գտած չեմ տակալին: Միայն գիտեմ թե նվիրական բան մը կը համարվի այսօր ձրին, նահատակվելու տատապյալ սերունդ մը ներկայացնելով ընդհանրապէս:

Վայրկյաններ կային, որ կարեկցության զգացումը կոկորդրս կը սեղմեր վաղանցուկ վայրկյաններ, որոնց մեջ խանդաղատանքի, մերթ արցունքի քաղցրությունը կար նորեն . այլ ավելի ստեպ անտեղիտալի, անգութ պժգանք մը կը համակեր զիս: Խոված մագերով, աղտոտ եղունգներով այդ աղջիկները, որոնց զգեստներուն տակեն քուրջեր թել թել վար կը կախվէին, մղձավանջ մը դարձած էին ինձի համար, ձրիները, հեք բարիաներ:

Հոժարակում կը հրաժարէի զբոսանքես, խաղերես, խուսափելու համար զանոնք ինձ մոտեցնող առիթներին: Եվ տնխոսատվանելի այս պժգանքը օր ըստ օրէ կը սաստկանար, կիրքի մը, մոլութեան մը ծայրահեղությունները կատանար ու կը

տանջեր գիս: Մանավանդ Աննիցա անունով ձրի մը կար իմ դիմաց գրասեղանիս վրա, որուն աչքերը շարունակ կ'արցունքուտեին: Ահա, այդ աղջկան հարատև տեսքը, անոր անասունի պաղատող նայվածքը համատորեն վրաս հեղուսված՝ տառապանքն էր աչքերուս, բայց ավելի մեծ տառապանք մըն էր սրտիս գիտակցությունը այս վատ, այս անարժան գգացումիս, որուն չէի կարող հաղթել:

Օր մը, մեր գեղագիտության ուսուցիչը գիրս աչքն անցնելե ետքը, հարցուց ինձի՞

Դո՛ւն գրեցիր այս բոլորագիրը:

Անշուշտ, աղջիկս, գոչեց, դուն դեռ ամիս մը առաջ շենք շնորհք պարզ գիր մը չէիր կրնար գրել.ինչ շուտ առաջ գացիր: Ապրիս, շատ ուրախացուցիր դիս:

Եվ տեսրակիս նույն էջին տակ գրեց սա տողերը, զոր հարյուր անգամ կարդացած ըլլալուս բառ առ բառ կը հիշեմ:

«Բ. սրահեն Ջապել Խանջյան աշխատասեր օրիորդին 1870 փետր.28-ին գրած հայերեն գիրը բավական վարժ և ընտիր գրված ըլլալուն վկայությունս անչառապես ուրախ սրտիվ կը դնեմ հոս»:

Չետո, բոլոր սրահին առջև կարդամ: Տեսրակս ձեռքե ձեռք անցավ: Ամենքը շուրջ խմբվեցան.բայց զգացի թե ոչ մեկը գոհ մնաց հաջողութենես, որովհետև բարեկամ չունեի: Եթե գիտնային անոնք ալ թե ինչ աննախանձելի ձիրք մը նկատված է գեղագրության ընդունակությունը: Մեծերեն մեկը մինչև իսկ ըսավ. «Տեսներ ի՛նք գրած է »: Բոլորտիքս զսպված ծիծաղներ իրավունք տվին անոր: Այն ատեն բազմության մեջեն ձայն մը բարձրացավ.

Այո, ինք գրեց, Խաչո՛ր, ես աչքովս տեսա:

Աննիցան էր, այն խեղճ աղջիկը զորս կ'ատեի գրեթե իր ականա ինձի պատճառած զզվանքին համար: Եվ ան կը համարձակեր պաշտպանել գիս ամբողջ սրահին դեմ:

Եվ մինչդեռ ես խոժոռ կը կենայի այս անիրավ հարձակումին դեմ սրտամտած այլ հպարտ, քովս, ետեցավ և հոգածու ձայնով մը ըսավ ականջիս. «Նստե մեյ

մըն ալ գրե, որ տեսնան»:

Այս բարեկամ ձայնը, այս մտացի թելադրությունը ոգևորեց զիս: Անմիջապես հարցուցի ուսուցչիս.

Կ'արտոնե՞ք որ ուրիշ մըն ալ գրեմ:

Ու գրասեղանիս առջև անցնելով կրկնեցի այդ ապուշ գիրը, որ պահ մը վրդովեր էր սրահին բարեկարգությունը: Կ'երևա թե այս անգամ ավելի խնամքով գրեր էի: Հուզմունքները զիս չեն շվարցուցած երբեք: Ու կրկնապես հաղթանակեցի նախ՝ հերքելով ընկերներու գրապարտությունը, հետո՝ ավելի մեծ գովեստներ լսելով ուսուցչես: Բայց ասոնցմե շատ ավելի անուշ ուրախություն մը կը գրկեր զիս հիմա. բարեկամ սրտի մը բաբախելը կ'զգայի սրտիս մոտ. լույսի ճառագայթ մը կ'ողողեր հոգիս. վայրկենապես կորսնցուցած էի պժգանքս Աննիցային նկատմամբ: Գրկեցի և համբուրեցի զինքը: